

3.ÜNİTE TÜRKİYEİN TOPLUMSAL YAPISI

Türkiye’de Aile Kurumu ve Nüfusla ilgili Sorunlar

AİLEYE GENEL BİR BAKIŞ

- ⇒ Türkiye’de bireylerin kişilikleri, ağırlıklı olarak aile ilişkileri aracılığıyla şekillenir.
- ⇒ Yapılan sosyolojik çalışmalar ailenin özelliklerini belirlemek amacıyla kırsal ve kentsel aile karşılaştırması biçiminde analiz edilir.
- ⇒ Zira göç, toplumsal hareketlilik, sanayileşme ve kentleşme ailenin yapısı ile ilgili önemli toplumsal değişikliklere neden olur.
- ⇒ Bu değişiklikler kaçınılmaz olarak nüfus hareketlerine yol açar.
- ⇒ Değişen toplumsal ve ekonomik yapı, bireylerin toplumsal hareketliliğini önemli ölçüde etkiler.
- ⇒ Türkiye’nin nüfusu hızlı bir şekilde arttığı için evlilik oranları yüksektir.
- ⇒ Bu da doğurganlığın yüksek olduğunun göstergesidir.
- ⇒ Nüfus ve aile sayısı arttıkça, ailenin işlevleri ile ilgili çözümlemelerin yapılması gerekmektedir.
- ⇒ Türkiye’ye aile yapısı açısından bakıldığında en hızlı değişen faktörlerin başında nüfus özelliklerinin olduğunu görürüz.
- ⇒ Değişen toplumsal, ekonomik ve kültürel bağlamlar nüfus artışının gerisinde kalmaktadır.
- ⇒ Fonksiyonalist bakış ile ailenin analizi ise üç temel soruyu içerir:
 1. Ailenin fonksiyonları nelerdir?
 2. Aile ile sosyal sistemin diğer parçaları arasındaki fonksiyonel ilişkiler nelerdir?
 3. Ailenin onun üyeleri için fonksiyonları nelerdir?
- ⇒ G. Peter Murdock’a göre ailenin bütün toplumlarda evrensel olarak nitelendirilebilecek dört temel fonksiyonu vardır:
 1. Cinsel fonksiyonu,
 2. Yeniden üretim fonksiyonu,
 3. Ekonomik fonksiyonu,
 4. Eğitim fonksiyonudur
- ⇒ Murdock’a göre ailenin cinsel ve yeniden üretim fonksiyonları topluma yeni üyeler kazandırmak için gereklidir.
- ⇒ Murdock’ın bakış açısı fonksiyonalist bakışın toplumu oluşturan yapılar arasındaki bütünleşme ve uyum vurgusuna hazırlık olarak ele alınabilir.
- ⇒ Toplumun yapıları arasındaki bütünleşme ve uyum fonksiyonel olarak ilişkili parçaların katkısı sonucu oluşur. Bu uyumun en temel düzenleyicisi ise izole edilmiş çekirdek ailedir.
- ⇒ Talcott Parsons’a (1955) göre ise ailenin temel ve indirgenemez iki fonksiyonu vardır:
 1. Çocukların birincil sosyalizasyonu
 2. Toplum nüfusunun yetişkin kişiliklerinin sabitlenmesi. Ona göre aileler insan kişilikleri üreten fabrikalardır. ilk sosyalizasyon sıcaklık, güvenlik ve karşılıklı destek ister.
- ⇒ Fonksiyonalist görüşe göre, “kültür yalnızca öğrenilmez, kişilik yapısının bir parçası gibi içselleştirilir. Çocuğun kişiliği onun bir parçası olacağı kültürün temel değerleriyle bezenir”
- ⇒ Yetişkin kişiliklerin sabitlenmesinden bahsedilen ise evlilik ilişkisi ve çiftin birbirlerine sağladıkları duygusal güvenliktir.
- ⇒ Bu fonksiyon yalnızca çekirdek aile için değil, geniş aile için de geçerlidir.
- ⇒ Aileye fonksiyonalist ve evrensel yaklaşım olumlu bir bakış açısı sergiler.
- ⇒ Özellikle G. P. Murdock’a getirilen eleştiriler, onun tanımladığı evrensel aile tanımı dışında da aile biçimlerinin var olduğu üzerinedir.
- ⇒ Anaerkil aile yapısı bulunan toplumlar ve tek ebeveynli aileler dünya üzerinde vardır ve var olmaktadır.
- ⇒ Ailenin olumlu işlevleri olduğu kadar olumsuz işlevleri de olduğunu savunan farklı görüşler vardır.

Aileye Eleştirel Yaklaşımlar

- ⇒ Aileye eleştirel yaklaşan E. Vogel ve N. Bell'e (1968) göre, ailenin olumlu fonksiyonlarının yanı sıra olumsuz fonksiyonları da vardır.
 - ⇒ Ailenin kimin için ve ne için işlevsel olduğu sorusu onlar için önemlidir.
 - ⇒ Bir diğer eleştirel görüş ise E. Leach'e (1967) aittir.
 - ⇒ Leach, sanayi toplumundaki kötümser aile görüşüne sahiptir.
 - ⇒ Ona göre sanayi toplumunda aile iyi bir toplumun temeli olmaktan çok, dar özelliği ve sırlarıyla ailedeki olumsuzlukların kaynağı olur, çünkü modern sanayi toplumunda çekirdek aile toplumdan ve akrabalarından yalıtılmıştır.
 - ⇒ D. Cooper (1972)'in eleştirisine göre ise aile "kendi" olmayı ve insanların kendi bireyselliklerini yaratma özgürlüklerini reddeder.
 - ⇒ Aile, bireyleri sınırlayıcı olan rollerde uzmanlaştırır.
 - ⇒ Böylece bireylerin davranışları dar kalıplarla sınırlanır ve benliğin gelişimi engellenir
 - ⇒ Aileye Marksist bakışta ise Engels'in (1995) evrimci görüşü egemendir.
 - ⇒ Ona göre insan evriminin ilk aşamalarında ailenin varlığından söz edilemez çünkü bu dönemde üretim güçleri ortak olarak sahiplenir.
 - ⇒ Rastgele cinselliğin ve cinsel ilişkilerin olduğu bu toplumu sınırlayan kurallar yoktur.
 - ⇒ Tek eşli çekirdek aile, özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla belirginleşir ve üretim güçlerinin özel mülkiyeti ve devletin varlığı ortaya çıkar.
 - ⇒ Devlet, özel mülkiyet sistemini korumak ve tek eşli evliliğin kurallarını belirlemek için kanunlar inşa eder.
 - ⇒ Sahip oldukları mülkiyeti mirasçılara geçirebilmek kadınlar üzerinde önemli bir kontrol kurma ihtiyacı hissederler.
 - ⇒ Engels'in çözümlemesinin esas öğeleri "üretim biçimi, ailenin biçimi, hukuksal ilişkiler ve toplumsal-cinsel törelerdir"
- TÜRKİYE'DE AİLE YAPISI**
- ⇒ Ferhunde Özbay'a göre kapitalizm öncesi dönemde Türkiye'de geniş aile normları geçerlidir.
 - ⇒ Bunun nedeni ise yüksek ölüm oranı ve kendine yeterli ekonomi olarak görülürken, çekirdek aile de yüksek bir orana sahip olur.
 - ⇒ Küçük meta üreticisi işletmelerde iş bölümü aile içerisinde yaşa ve cinsiyete göre farklılaşır ve burada bahsi geçen aile ise çekirdek ailedir.
 - ⇒ Türkiye'de aile yapısına baktığımızda tek bir aile yapısını görmek mümkün değildir.
 - ⇒ Alan Duben'in de belirttiği gibi geniş aile çözülsün bile Türkiye'de akrabalık ilişkileri varlığını devam ettirmektedir.
 - ⇒ Çalışmasını Türk aile yapısı üzerine yapan Serim Timur ailenin demografik özelliklerini belirlemeye çalışır.
 - ⇒ Bunun için aile yapısının belirleyicilerini, ailedeki yapısal değişiklikleri sosyo-ekonomik etmenlerle birleştirir.
 - ⇒ Analizini nükleer aile, ataerkil geniş aile, geçici geniş aile ve çözülmüş aile olmak üzere dört aile tipi üzerine yapar.
 - ⇒ Aileyi etkileyen sosyo ekonomik etmenler ise mülkiyet, iş, meslek ve gelir ilişkileridir.
 - ⇒ Ayrıca analizine şehirleşmeyi, endüstrileşmeyi ve modernleşmeyi de dahil eder.
 - ⇒ Bu faktörlerle birlikte aile tiplerinin oluşumu evlilik kalıplarını, evliliğin oluşumunu, evlilikte yaş, aile otoritesi, davranış kalıplarını ve karı koca ilişkilerini etkiler.
 - ⇒ Aile yapısının geniş aile yani 'geçmiş, modern öncesi ve kırsal ilişkiler' ve çekirdek aile yani 'şimdiki, modern ve kentli' ikili karşıtlığı çerçevesinde ve tipleştirilmesi A. Duben tarafından eleştirilir.
 - ⇒ Duben'e göre 1840'lardan beri geniş ailenin yüzdesinde bir sabitlik söz konusudur.
 - ⇒ Göçün aile üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdır.

- ⇒ Hane türünde yaşanan değişiklikler daha çok orta ve üst gelir gruplarındaki eski kentlilerde görülmektedir.
- ⇒ Türkiye’de “gerek kırsal gerekse kentsel bölgelerde çekirdek aile oranı yüksek olduğu hâlde, geniş aile ve akrabalık ilişkileri, bütün toplumsal sınıflar için son derece önemli olmuştur”
- ⇒ Özbay ’a göre Türkiye’deki aile çalışmaları daha çok geniş aile ve çekirdek aile oranlarını karşılaştırır.
- ⇒ Geniş hane tiplerinin geçiş dönemlerinde işleyen tampon mekanizmalar olduğunu Ereğli araştırmasında belirten Mübaccel Kıray gibi Ferhunde Özbay da bugünkü geniş ailelerin geçici birimler olduğunu belirtir.

Kırsal Aile

- ⇒ Ferhunde Özbay , “1950’lerden sonra ivmelenen kırsal dönüşüm sürecinin, ailenin ve onun işlevleri üzerine etkisi olduğunu, toplumsal ve ekonomik değişikliklerin, değişik statüdeki aileler üzerinde belli sorunlar ve olanaklar yarattığını” yazar.
- ⇒ Bu olanaklardan yararlanma konusunda yanıtların farklılığı ve çeşitliliği ve sorunların çözümü ailenin yapısı, örgütlenmesi ve işlevleri üzerindeki değişikliklerin göstergesidir”
- ⇒ Aile kuruluşunda geniş aile içerisinde yer almakta, yaşlıların ölmesi ile çekirdek aile olmaktadır
- ⇒ Yine, A. R. Balaman kırsal aile analizini geleneksel tarımsal köylü ailesi dediği küçük köylülükle sınırlar.
- ⇒ Büyük toprak sahipliği ve kapitalist çiftçiliği çıkarır.
- ⇒ Çözümlemesinde aile oluşumunu (evlilikler), aile çözülmesini (boşanma), aile etkileşimleri ve geleneksel aile üretimi ile karakterize edilen kırsal toplum ilişkilerini köy monografilerine dayanan antropolojik bir bakışla analiz eder.
- ⇒ Türkiye tarımında küçük köylü mülkiyeti, küçük meta üreticiliği, ücretsiz hane emeği ve erkeğin uzun dönemli mevsimlik işçiliği olmak üzere dört yapısal ilişkiden söz etmek mümkündür.
- ⇒ Azalan gelirlere yanıt olarak erkekler uzun dönemli mevsimlik işçiliğe gitmekte kadınlar ise emek zamanlarını yoğunlaştırıp, genişletmektedirler
- ⇒ Artan nüfusla birlikte kırsal alanlarda yaşayan ve üretim işlevleri azalan aileler yoksul ve topraksız köylülerdir.
- ⇒ Bu aileler yeni iş olanakları bulmak için kent merkezlerine göç ederken köyde kalanlar kadının ücretsiz hane emeği ve erkeğin uzun dönemli mevsimlik işçiliği aracılığı ile varlıklarını devam ettirmeye çalışırlar.

Kentsel Aile

- ⇒ Kentleşme, nüfusun büyük oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı alanlarda, sanayide, karmaşık örgütlerde ve dolayısı ile köyden başka yerlerde, kentlerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları demektir
- ⇒ Türkiye kentlerindeki kentsel nüfusun artışının en önemli nedenlerinden birisi kırdan kente göçtür.
- ⇒ Geniş aile ya da birden fazla ailenin bir arada yaşadığı hanelerde var olan bireylerin bir bölümü yeni gelir aramak üzere kentsel alanlara göç ederler.
- ⇒ Bu göçler sonucunda Türkiye’de gecekondu olgusu başka bir kentsel gerçeklik olarak ortaya çıkar.
- ⇒ Nitekim Özbay’a göre, “ataerkil geniş ailelerden oluşan hanelerin parçalanma süreci başladıktan sonra, geniş ailelerin belli bir kısmı çekirdek aile sayısındaki artışa katkıda bulunduğundan, çekirdek ailelerin oranı daha hızlı yükselmiştir
- ⇒ Mübaccel Kıray (1984)’a göre geleneksel toplumların farklılaşmamış aile yapısı metropol çevrede önemli ölçüde değişir: Ücretli emeğin girişi ve ailenin birçok fonksiyonunun aile dışındaki uzmanlaşmış kurumlara ve örgütlere kayması bunların en önemlileridir. Metropol ailesi kendini kentsel yaşamın değişen öğelerine uydurma kapasitesini gösterir. “Bütün

metropol aileleri, modern teknolojinin kurumları tarafından yaratılmış farklılaşmış, kurumlaşmış ve örgütlü bir çevrede yaşarlar

- ⇒ K›ray ayrıca ekoloji, hayat› kazanma yollar›, aile kompozisyonu, aile içi ilişkiler ve roller, aile fonksiyonlarının ticarileşmesi, çocukların toplumsallaşması ve kentsel metropol yaşamın yukarıda bahsedilen özelliklerinin içindeki metropol ailesinin güvenliğini ve uyum karakterini de tartışır.
- ⇒ Tahire Erman (1998), köyden kente göçü kadınların bakış açısından araştırır.
- ⇒ Erman’a göre kente daha çok kadınlar göç etmek istemektedir.
- ⇒ Kadınların ve ailelerin kente göç etme isteklerini arttıran faktörler vardır.
- ⇒ Bunlar; “köy kadınlarının kentin avantajlarını keşfetmeleri”, “kocanın ailesinin kontrol ve baskısından uzaklaşmaları ve kocalarıyla yakınlaşmaları”, “kent yaşamının cazibesi”, “kente göç etmiş akrabaların ve köylülerin kente karşı hevesi ve kentle ilgili beklentileri arttırmadaki rolü” olarak ortaya çıkar.
- ⇒ “kente göçme ve yerleşme sürecine aktif olarak katılıp çaba gösteren, sorumluluk yüklenen kadınların aile içerisinde saygınlıklarını ve karar verme güçlerini arttırdıklarını” belirtir

Türkiye’de Nüfusla ilgili Temel Göstergeler

- ⇒ il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus oranının en yüksek olduğu il % 99 ile İstanbul, en düşük olduğu il ise % 35 ile Ardahan’dır.
- ⇒ En çok iç göç veren il sıralamasında ilk sıraları Van (% - 46,7), Yozgat (% - 24,7), Kırıkkale (% - 19,1) ve Kars (% -18,5) almaktadır.
- ⇒ En çok iç göç alan il sıralamasında ise ilk sıraları Tekirdağ (%16,6), Antalya (% 13,2), Ankara (% 11,2) ve Eskişehir (% 9,2) almaktadır

Boşanma

- ⇒ Boşanma davası, eşlerden birinin kötü muamelesi, hayata kast edecek veya onur kırıcı davranışlarda bulunması, küçük düşürücü suç işlemesi ve haysiyetsiz bir hayat sürmesi, evlilik dışı ilişkide bulunması, evi terk etmesi, tedavisi olanaksız akıl hastası olması hâlinde açılır.
- ⇒ Aile Mahkemesi hâkimi;
 1. 6284 sayılı Yasa’ya ilişkin tedbir almakla görevlendirilmiştir.
 2. Boşanma, maddi manevi tazminat, nafaka, velayet, evlat edinme, vesayet, babalık, tanıma vb. gibi aile hukukuna ilişkin davalara bakmakla görevlendirilmiştir.
 3. Baktığı davalar esnasında çocuklar ve yetişkinlerin haklarının korunmasına yönelik her türlü eğitici, koruyucu ve sosyal tedbirleri almakla görevlendirilmiştir.
 4. Evlilik birliği sürerken eşlerin birlikte karar vermesi gerektiği durumlarda anlaşma sağlanamadığı takdirde karar vermekle görevlendirilmiştir.
 5. Eşler arasında mal rejiminin (edinilmiş mallara katılma, mal ortaklığı, paylaşımlı mal ayrılığı) tasfiyesini yapmakla görevlendirilmiştir.
- ⇒ Türk aile yapısı içerisinde boşanma, onaylanan bir toplumsal olgu değildir.

Yasal Düzenlemeler

- ⇒ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’a mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları da eklenmiştir. Dolayısıyla bu kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki tedbir kararlarından birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere mülki amir tarafından karar verilebilir:
 - a) Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması,
 - b) Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması,
 - c) Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi,
 - d) Hayati tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması.

Yeni Türk Ceza Yasası:

- Töre cinayetlerini cezalandırmaktadır.
- Birden fazla evliliği ve imam nikâhını yasaklamaktadır.
- Resmî nikâh yapılmadan gerçekleştirilmek istenen dinî nikâhları cezalandırmakta ve engel olmaktadır.
- Evlilik içi tecavüzü suç saymaktadır.
- İş yerinde, eğitim kurumunda veya aile içinde taciz ve tecavüzü cezalandırmakta, Mağdurun bu eylem sonucu işsiz kalması, eğitim kurumunu terk etmesi veya aileden ayrı kalması hâlinde verilen cezayı arttırmaktadır.
- Tecavüz sonucu hamile kalan kadının kendi isteğinin bulunması hâlinde (hamileliğini 20 haftayı geçmemiş olması koşulu ile) hastane ortamında olmak koşulu ile kürtaj olmasına izin vermektedir.
- Aynı konutta yaşanan birlikteliklerde kötü muamele ve şiddeti cezalandırmaktadır.
- Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemeyi suç saymaktadır.
- Hâkim ve savcı kararı olmadan yapılacak bekâret kontrolünü (her türlü genital muayeneyi) yasaklamaktadır.

